

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Реформування освітньої галузі в Україні, яке здійснюється впродовж останніх років, відзначено як численними успіхами, так і проблемами, які закономірно виникають на його шляху. Більшість проблем пов'язана з недостатнім психологічним забезпеченням освітнього процесу. Практика освіти вимагає більшого залучення психологічної науки і практики до упровадження педагогічних інновацій. Основним провідником упровадження науково-психологічних знань в освітню практику є психологічна служба системи освіти [5].

Сьогодні психологічна практика гостро потребує науково-психологічного забезпечення своєї діяльності. Не випадкових та невалідизованих психодіагностичних і психокорекційних методик, а науково обґрунтованих і надійних в плані одержання достовірних результатів, які складають не випадковий набір, а систему, систему, яка ґрунтується на міцній науковій методології. Психологічна практика сьогодні у застосуванні інструментарію виходить далеко за межі наукової методології скидаючись на гадання, екстрасенсоріку, ворожіння та парапсихологію, розмиваючи тим самим самі основи психології як наукової дисципліни. Повернути практичну психологію в межі власне психології може сьогодні тільки психологічна наука. Отже, ефективне психологічне забезпечення освітніх реформ є можливим тільки і виключно на засадах наукової психології. Далі ми зробимо спробу окреслити основні напрями науково-психологічного супроводу реформування освітньої галузі.

Перше, про що необхідно сказати – це формування методологічних основ психологічної практики – розвиток прикладної психології [6]. Наука може собі дозволити моліметодологічні підходи, або навіть еkleктику у цьому питанні [4, 7]. Психологічна практика має базуватися на єдиній методології оскільки у протилежному випадку – психологи просто будуть не розуміти один одного. Найбільш адекватною тут може бути методологія синтезу (Л. С. Виготський). Не постмодернізм і не пост-постмодернізм, а синтез як єдина методологія, яка дозволяє цілісно і найбільш адекватно відобразити сутність психічних явищ з якими має справу психологічна практика [3].

Друга група проблем, що потребують нагального розв'язання – проблеми теорії психологічної практики. Теоретичне розмаїття у науковій психології – процес закономірний. Він відображає драматургію наукового пізнання. Разом з цим, ця теоретична поліфонія не може бути перенесена безпосередньо з науки у практику. У практиці це сьогодні виглядає як абракадабра (“жаба-зебра”). Психологічна практика для методичного забезпечення своєї діяльності і професійної підготовки спеціалістів-психологів вимагає побудови єдиної, цілісної, системної, внутрішньо несуперечливої метатеорії. Тобто такої системи поглядів на предмет професійної діяльності, яка не є внутрішньо суперечливою, яка здатна об'єднати несуперечливим чином найбільш відомі і найбільш опрацьовані часткові психологічні теорії.

Третім аспектом науково-психологічного забезпечення освітніх реформ є пріоритетний розвиток прикладної психології. Наукова психологія має забезпечити методологічний розвиток і, власне, формування методичних основ прикладної психології. Зокрема, мають бути здійснені: наукова експертиза існуючих методів, методик і технологій, які застосовуються у психологічній практиці (а перед цим – розробка процедур такої експертизи); розробка структури і методів (процедур) створення методик, методів і технологій професійної діяльності психологів-практиків; розробка методології оцінки ефективності окремих методів і напрямів психологічного практикування – психологічне консультування, прикладна психодіагностика, психологічна корекція, психотерапія і т.п.

Окремою, надзвичайно актуальною сьогодні, є проблема професійної підготовки і підвищення кваліфікації практикуючих психологів у закладах вищої освіти. Серед пріоритетів тут є не тільки формування системи знань і умінь, компетентностей майбутнього фахівця, а формування професійно важливих рис його особистості та чітких етичних професійних переконань. З огляду на сформульовані вимоги, система підготовки майбутніх психологів-практиків у закладах вищої освіти потребує докорінної перебудови починаючи зі стандартів і закінчуючи методиками проходження виробничої практики студентами.

Повертаючись до конкретних практичних проблем науково-психологічного забезпечення освітніх реформ, які тим не менше безпосередньо пов'язані з проблемами методології і теорії, необхідно вказати на декілька основних, нагальних. Тут необхідно назвати найбільш актуальні напрями науково-психологічних досліджень, які зможуть забезпечити підвищення ефективності психологічної практики у забезпеченні освітніх реформ.

Найважливішим, на наш погляд, у науково-психологічному забезпеченні освітніх реформ є визначення норм вікового розвитку особистості здобувача освіти від 5-6 років до 16-17. Тут мінімально необхідними мають бути норми розвитку основних психічних процесів – пам'яті, уваги, рівня інтелектуального розвитку, уявлень про оточуючий світ і себе самого, швидкості мисленнєвих функцій; рівня та специфіки особистісного розвитку – самооцінка, ціннісні і соціальні орієнтації, нахили і інтереси, уявлення про рольову поведінку, навички спілкування, рівень саморегуляції; рівень соціального розвитку – уявлення про соціальні зв'язки між людьми, про соціальні інституції взагалі і школу, зокрема. Зазначені норми мають бути узгоджені з індивідуально-психологічними, гендерними, етнічними та іншими особливостями а також умовами сімейного виховання і особливостями життєвого шляху, наслідками впливу інформаційно-комунікативних технологій. Особливу увагу необхідно приділити відхиленням від норми, які можуть виникнути внаслідок неадекватного виховання або відхилень у фізичному чи психічному здоров'ї.

Визначення норм вікового розвитку (психічного, особистісного і соціального) тісно пов'язано із визначенням інструментів його дослідження (діагностики). Першою і головною умовою тут має бути валідація або ревалідація цих інструментів – тестів, опитувальників, скринінгових методик і т.п. Наступним кроком – відбір і обґрунтування найбільш ефективних і простих у застосуванні психодіагностичних методик для застосування їх у повсякденній психологічній практиці. В результаті – практичний психолог має одержати набір інструментів для здійснення прикладної психодіагностики. Звершенням роботи по цьому напрямку,

на наш погляд, має стати розробка навчальних програм для професійної підготовки, підвищення кваліфікації та ліцензування практичних психологів.

Ще більш важливою і не менш об'ємною має стати робота з верифікації численних психологічних, розвиткових, корекційних чи терапевтичних практик (методик). Основою верифікації мають стати наступні ймовірні критерії: відсутність явної або прихованої шкоди для психічного чи фізичного здоров'я клієнта від застосування тієї чи іншої методики або методичного прийому; відповідність методики чи прийому віковим, гендерним, індивідуально-психологічним, особистісним та соціальним особливостям клієнта; безумовне дотримання норм професійної етики на усіх етапах надання психологічної допомоги із застосуванням конкретної методики. Результатом верифікації мають бути рекомендації до застосування відібраних (рекомендованих) методик і методичних прийомів з обов'язковим описом меж їх застосування та можливими негативними наслідками у випадку непрофесійного застосування або недотримання умов методики.

В результаті багатопланової і доволі тривалої, як на наш розсуд, роботи науковців ми маємо одержати стандартні протоколи професійної діяльності практичного психолога. Протокол, у даному випадку, це документ, який містить чітку і систематизовану послідовність дій і алгоритмів застосування стандартних методів і методик психодіагностичного, психопрофілактичного і психокорекційного плану, які спрямовані на вирішення типових проблем клієнта, який знаходиться у типовій життєвій ситуації. Наприклад: проблема адаптації першокласника до навчання в школі; або – профілактика девіантної поведінки особистості підліткового віку; або – психологічне забезпечення (супровід) професійного самовизначення старшокласника. Безперечно основою для розробки протоколів мають стати: одна з теорій вікового розвитку особистості (на нашу думку це – теорія Л. С. Виготського і його послідовників); циклограма діяльності практичного психолога, яка узгоджується з циклограмою роботи закладу освіти [1]; перелік затверджених і валідних методів і методик прикладної психодіагностики, психологічної профілактики, психологічної корекції, соціально-психологічної реабілітації, психологічного прогнозування і психологічної просвіти. Тут зазначимо, що перші кроки у цьому напрямі вже здійснюються [2].

Отже, конструюючи єдину методологію і єдину теорію, наукова психологія самореалізується у психологічній технології породжуючи таким чином прикладну психологію. І це, на нашу думку, є її найближчим актуальним завданням. Саме прикладна психологія, реалізуючись через систему психологічного практикування, зможе у найближчій перспективі забезпечити ефективний психологічний супровід освітніх реформ.

Використана література:

1. Горленко В. М., Луценко Ю. А., Острова В. Д., Сосновенко Н. В., Ткачук І. І. Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби / за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 132 с.
2. Горленко В. М., Острова В. Д., Сосновенко Н. В., Ткачук І. І. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби / за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.
3. Выготский Л. С. К вопросу о педологии и смежных с нею науках. *Педология*. № 3, С. 52-58, и № 7-8, С. 12-22, та журн. "Психология" – "К вопросу о психологии и педологии" 1931, т. 4,

вип. 1, С. 78-100. Режим доступу на ресурсе : <http://psychlib.ru/mgppu/periodica/Pedologia071931/VPS-012.HTM>

4. Максименко С. Д. Теоретико-методологічні засади розвитку психологічної науки XXI сторіччя. Проблеми сучасної психології. Запоріжжя. 2019. № 1. С. 7-10. Режим доступу: http://psyjournal.in.ua/wp%2Dcontent/uploads/2017/02/vol_1_15_2019%2D1.pdf
5. Панок В. Г. Психологічна служба : навчально-методичний посібник для студентів і викладачів / В. Г. Панок. – Кам'янець-Подільський : ТОВ Друкарня Рута, 2012. 488 с.
6. Панок В. Г. Прикладна психологія. Теоретичні проблеми : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2017. 188 с. <https://lib.iitta.gov.ua/707672/1/panok2017.pdf>
7. Рибалка В. В. Методологічні проблеми наукової психології: посібник. Київ : Талком, 2017. 245 с.

УДК 159.955;159.964

Яценко Т. С., Галушко Л. Я.

ВИЯВИ АРХАЇЧНОГО МИСЛЕННЯ В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ

Дослідження психіки в її цілісності (свідоме / несвідоме) були започатковані нами в 1987 р. Метод “Активне соціально-психологічне пізнання” (синонім глибинне пізнання психіки) сформувався та вдосконалювався під впливом результатів групової практики та її наукових узагальнень [5; 8; 9; 10; 11].

Одним зі значущих наших відкриттів було структурування психіки (див. “Модель”): стрілки 2 і 5 – окреслюють асиметрію функціональних взаємозв’язків “свідомої” і “несвідомої” сфер психіки (рис. 1).

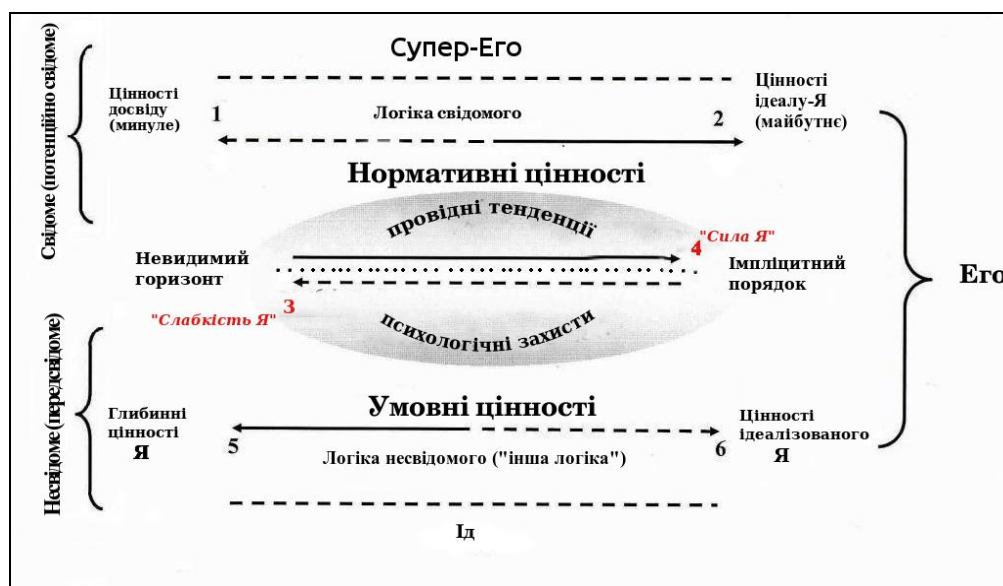

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки

Цілісність психічного (свідоме / несвідоме) потребувало задіяння обох сфер психіки, а відтак – як вербальних (мова свідомого), так і невербальних (мова